

Riktlinjer för
Ägarstyrning i Umeå kommun

Dokumentnamn: Riktlinjer för ägarstyrning i Umeå kommun		
Dokumentansvarig: Dan Gideonsson, ledningskoordinator SLK		Dokumentdatum: 2021-02-24, KF 2021-03-29
Godkänd av: Kommunfullmäktige	Version: 1.0	Reviderad:

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Syfte.....	3
1.2 Definitioner.....	3
1.3 Omfattning	3
1.4 Tillämpliga lagar och krav	4
1.5 Hållbarhet.....	5
1.6 Relaterade dokument.....	5
2. Roll- och ansvarsfördelning	6
2.1 Beskrivning av ägarstyrningens formella uppbyggnad.....	6
2.2 Kommunfullmäktige	6
2.3 Kommunstyrelsen.....	7
2.4 Umeå kommunföretag	8
2.5 Revisor	9
2.7 Tvisteförfarande	9
3. Uppdrag, ägaridé och kommunalt ändamål	10
3.1 Bolagsordning	10
3.2 Aktieägaravtal.....	10
3.3 Generella och specifika ägardirektiv	11
3.4 Bedömning och revidering av bolagsordning och ägardirektiv.....	12
3.5 Frågor av principiell karaktär.....	12
3.6 Externa rapporter	13
3.7 Bedömning och revidering av kommunens verksamhetsstruktur	13
4. Demokrati och offentlighet	14
5. Ägarstyrningsverktyg och specifika moment	15
5.1 Bolagens deltagande i kommunens planeringsprocess	15
5.2 Bolagens deltagande i kommunens uppföljningsprocess	15
5.3 Bolagens deltagande i beredskapsarbete och krishantering	15
5.4 Verktyg och mandat för hantering av kommunstyrelsens uppsiktsplikt	16
5.5 Instruktion till ombud vid bolagsstämma.....	16

1. Inledning

Umeå kommun har över tid bildat och förvärvat ett stort antal kommunala bolag. Flertalet av dessa bolag ansvarar för kommunala kärnverksamheter, kritisk infrastruktur och kompetens som skapar förutsättningar för kommunens framtida tillväxt och utveckling. De kommunala bolagen representerar därmed stora och viktiga tillgångar som kommunfullmäktige har ett politiskt och ekonomiskt ansvar för.

Därför är det viktigt att kommunens överordnade roll är tydligt markerad i styrningen av de kommunala bolagen. Det grundläggande styrinstrument som kommunfullmäktige antar för styrning av kommunägda bolag är dessa riktlinjer samt framtida policy för styrning i Umeå kommun.

1.1 Syfte

Syftet med riktlinjen är att förtydliga och konkretisera det gemensamma regelverket för styrning av Umeå kommuns hel och delägda bolag samt att beskriva rollfördelning mellan kommunen som ägare och kommunens bolag.

1.2 Definitioner

Med ett helägt kommunalt bolag avses ett aktiebolag där kommunen direkt eller indirekt innehar samtliga aktier. Med ett delägt kommunalt bolag avses ett aktiebolag som kommunen direkt eller indirekt äger tillsammans med någon annan. Kommunens ägande kan ske direkt (ex vis ägande av ett moderbolag) samt indirekt (ex vis då kommunen via ett moderbolag äger ett dotterbolag). Med majoritetsägda bolag avses bolag där kommunen äger mer än 50 procent, med minoritetsägda bolag avses bolag som kommunen äger till 50 procent eller mindre.

1.3 Omfattning

Riktlinjen redogör för tillämpliga ramverk och viktiga principfrågor avseende styrning av kommunägda bolag.

Riktlinjen ska tillämpas av Umeå kommuns helägda bolag.

I delägda bolag och andra associationsformer där Umeå kommun är delägare, verkar kommunen för att riktlinjen ska tillämpas i sin helhet eller i tillämpliga delar. Vad som är tillämpliga delar ska avgöras utifrån ägarförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt. I de fall riktlinjen på grund av ägarförhållanden ej kan tillämpas ska aktieägaravtal(konsortialavtal) som säkrar Umeå kommuns möjligheter till styrning och insyn upprättas. Umeå kommun ser i de sammanhangen positivt på att ägarstyrningsfrågor hanteras vid återkommande ägarsamråd.

Som komplement till riktlinjen ska gemensamt stödmaterial i form av mallar och anvisningar utarbetas, det ska vara lätt att göra rätt.

1.4 Tillämpliga lagar och krav

För alla aktiebolag, såväl kommunägda som privatägda, gäller aktiebolagslagen som övergripande ramverk. För kommunen utgör kommunallagen motsvarande ramverk. Kommunallagen är inte överordnad aktiebolagslagen, vilket ställer krav på den kommunala ägarstyrningens utformning. I flera fall lyder de kommunala bolagen även under speciallagstiftning.

Detta innebär att ägarstyrning i de kommunägda bolagen måste ske med utgångspunkt från både aktiebolagslagen, kommunallagen och med hänsyn till eventuell speciallagstiftning.

Kommunallagens krav

Kommunens bolag är bundna av de kommunalrättsliga principerna som framgår av kommunallagens andra kapitel om inte annat följer av lag. Grundläggande i detta sammanhang är den så kallade kommunala kompetensen, det vill säga vad en kommun överhuvudtaget får ägna sig åt. Någon annan verksamhet än vad som inryms i den kommunala kompetensen enligt kommunallagen eller speciallagstiftning är inte tillåten i ett kommunalt bolag. I den kommunala kompetensen ligger även en skyldighet att tillse att bolagen följer de grundläggande kommunalrättsliga principerna, det vill säga:

- Likställighetsprincipen - kommunen ska behandla sina medlemmar lika om det inte finns sakliga skäl för annat.
- Självkostnadsprincipen - kommunen får inte ta ut högre avgifter än vad som motsvaras av kostnaderna för de tjänster eller nyttigheter som kommunen tillhandahåller om det inte framgår av särskild lag att detta är tillåtet eller att det finns lagkrav på marknadsmässiga avgifter.
- Förbud mot stöd till enskilda personer/företag - Kommuner får inte ge understöd till enskilda personer eller näringsidkare om det inte framgår av särskild lag att detta är tillåtet.
- Lokaliseringsprincipen - en kommunal verksamhet måste vara knuten till kommunens medlemmar eller dess geografiska område.
- Retroaktivetsförbudet - beslut med tillbakaverkande kraft, till nackdel för kommunmedlemmarna får inte fattas.

Offentlighetsprincipen

Enligt Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), 2 kap. 3 §, jämställs majoritetsägda kommunala bolag med myndighet. Det innebär att regler om allmänna handlingars offentlighet, som finns i Tryckfrihetsförordningen 2 kap. och de begränsningar som kan följa av offentlighets- och sekretesslagen, gäller även för dessa bolag.

Det innebär att det endast är reglerna i offentlighets- och sekretesslagen som kan utgöra grund för att vägra utlämna en handling som är allmän. Det är också viktigt att uppmärksamma att anställda i kommunala bolag har meddelarskydd, vilket innebär rätt att i publiceringssyfte, lämna uppgifter till media, utan att detta leder till straff- eller skadeståndsansvar för den anställda om det inte finns undantag i offentlighets- och sekretesslagen. Vidare är det förbjudet att efterforska vem som har lämnat ut sådana uppgifter. Regler om meddelarskydd gäller dock inte för styrelseledamöter, suppleanter för dessa eller för verkställande direktörer.

Lagen om offentlig upphandling

Enligt upphandlingslagen är merparten av de kommunala bolagen att betrakta som så kallade upphandlande myndigheter. Det innebär att bolagen måste tillämpa lagen om offentlig upphandling på samma sätt som kommunens förvaltningar.

1.5 Hållbarhet

Utgångspunkten är att Umeå kommuns bolag ska bedriva sin verksamhet på ett ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbart sätt. Umeå kommuns bolag förväntas utgöra föredömen inom sina respektive områden. Det är därför viktigt att de kommunala bolagen med hänsyn till bolagens förutsättningar och ändamål arbetar för:

- En sund och säker arbetsmiljö med goda arbetsvillkor.
- Ett aktivt arbete med jämställdhets och jämlikhetsfrågor
- En minskad klimat- och miljöpåverkan
- En god affärsetik och ett aktivt antikorrupsionsarbete
- Transparens i sitt agerande
- Samarbete, med såväl interna som med externa samarbetsparter och samhällsintressenter för att främja goda relationer, kunskapsöverföring och hållbar utveckling

1.6 Relaterade dokument

- Riktlinjer för Umeå kommuns budget- och investeringsprocess
- Riktlinjer för aktiverande styrning i Umeå kommun*
- Riktlinjer för styrning och uppföljning av externa utförare*
- Riktlinjer för styrande dokument
- Finanspolicy för Umeå kommunkoncern
- Regler och riktlinjer för finansiell verksamhet i Umeå kommun

**Under förutsättning att dokumenten fastställs av kommunfullmäktige*

2. Roll- och ansvarsfördelning

2.1 Beskrivning av ägarstyrningens formella uppbyggnad

Umeå kommun består av både bolag, nämnder och förvaltningar. Flertalet av kommunens bolag ansvarar på samma sätt som kommunens nämnder för kommunala kärnverksamheter, kritisk infrastruktur och kompetens som skapar förutsättningar för kommunens framtida tillväxt och utveckling.

Med denna utgångspunkt ska kommunens nämnder och bolag vägledas av ett koncerntänkande som innebär prioritering av det som gagnar kommunen i sin helhet och inte det som enbart gagnar enskild nämnd eller bolag i kommunkoncernen. Nämnder regleras i flera fall av speciallagstiftning som påverkar kommunfullmäktiges rådighet över dessa nämnders verksamhet, detsamma gäller för flera av kommunens bolag. För bolagen gäller även i flera fall att de agerar på en konkurrensutsatt marknad vilket innebär att styrning måste ske på ett sådant sätt att bolagen har möjlighet att bedriva sina verksamheter på likvärdiga villkor som andra företag i den aktuella branschen.

2.2 Kommunfullmäktige

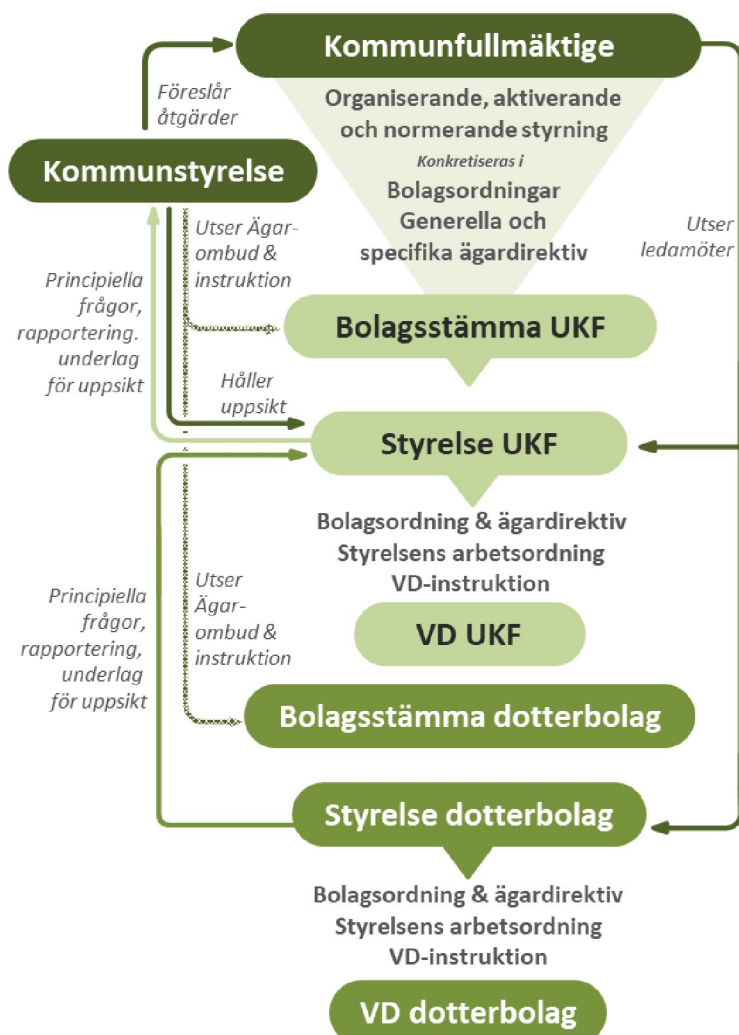
Kommunfullmäktige är kommunens folkvalda församling och kommunens högsta beslutande organ. Kommunfullmäktige tar beslut om bolagsordningar för kommunens bolag och ska också ta ställning i frågor som rör de kommunägda bolagens verksamhet och som är av principiell karaktär eller annars av större vikt. När kommunen överlämnar skötseln av en kommunal angelägenhet till ett kommunalt bolag ska kommunfullmäktige fastställa det kommunala ändamålet med verksamheten och se till att det fastställda kommunala ändamålet och de kommunala befogenheter som utgör ram för verksamheten anges i bolagsordningen så långt ägarförhållanden och övriga omständigheter medger. Kommunfullmäktige utser samtliga styrelseledamöter och minst en lekmannarevisor i direkt och indirekt helägda bolag, i majoritets- och minoritetsägda bolag bör kommunfullmäktige utse styrelseledamöter i en omfattning som är rimlig sett till ägarförhållanden och övriga omständigheter.

Kommunfullmäktige ska med stöd av kommunstyrelsen tillgodose behovet av strategisk styrning av de bolag som kommunen äger eller har intressen i. Det innebär att kommunfullmäktige har ansvar för att fastställa kommunens vision och mål samt med stöd av kommunstyrelsen avgöra hur Umeå kommuns verksamhetsstruktur ska utformas för att nå sagda vision och mål. I den strategiska styrningen ingår även att avgöra vad som ska bedrivas inom bolagskoncern respektive förvaltningsorganisation samt vilka bolag och nämnder som kommunen organisatoriskt ska bestå av och vad som utgör det kommunala ändamålet med dessa bolag och nämnder.

Kommunfullmäktiges formella ägarstyrning sker genom att kommunfullmäktige fastställer:

- Bolagsordning för samtliga kommunala bolag
- Generella ägardirektiv för samtliga helägda kommunala bolag
- Specifika ägardirektiv för koncernmoderbolaget Umeå kommunföretag AB (härefter förkortat UKF).
- Specifika ägardirektiv för dotterbolag inom UKF om de är av principiell karaktär
- Aktieägaravtal
- Styrelseledamöter i moder- eller dotterbolag
- Instruktion till ägarombud i bolagsstämma för UKF (om instruktionen är av principiell karaktär)
- Utser lekmannarevisor till respektive bolag

Om fråga eller ärende är av principiell karaktär fattas alltid beslut i KF oavsett om det gäller ägardirektiv, instruktion till ombud vid bolagsstämma eller ngt annat (se även avsnitt 3.5 som innehåller fördjupning om frågor av principiell karaktär).

Figur 1: Schematisk modell över roll- och ansvarsfördelning mellan de aktörer som är involverade i ägarstyrning av Umeå kommuns bolag.

2.3 Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter. Bland annat gäller att kommunstyrelsen ska bereda eller yttra sig i ärenden som ska handläggas av kommunfullmäktige, ha hand om den ekonomiska förvaltningen, verkställa kommunfullmäktiges beslut och i övrigt fullgöra de uppdrag som kommunfullmäktige har lämnat över till kommunstyrelsen.

Kommunstyrelsen ska ha löpande uppsikt över den verksamhet som bedrivs i kommunala bolag. Denna uppsiktsplikt innebär bland annat att kommunstyrelsen ska hålla sig informerad om bolagens verksamhet och hur bolagen förhåller sig till av kommunfullmäktige beslutade styrdokument och gällande lagstiftning.

Kommunstyrelsen ska även i årliga beslut för varje bolag pröva om verksamheten har varit förenlig med det fastställda kommunala ändamålet och utförts inom ramen för de kommunala befogenheterna. Om kommunstyrelsen finner att så inte är fallet, ska den lämna förslag till kommunfullmäktige om nödvändiga åtgärder.

Kommunstyrelsen har kommunfullmäktiges mandat att utfärda anvisningar till kommunens bolag avseende bolagens deltagande i kommunens planerings- och uppföljningsprocesser.

Kommunstyrelsen har ansvar för att bereda samtliga ärenden till kommunfullmäktige som avser eller relaterar till kommunfullmäktiges roll som ägare över kommunala bolag. Detta innebär att kommunstyrelsen ska bereda:

- bolagsordningar för hel- eller majoritetsägda bolag
- generella ägardirektiv för hel- och majoritetsägda moderbolag och dotterbolag
- aktieägaravtal i minoritetsägda bolag

samt andra frågor av principiell karaktär för vidare hantering i kommunfullmäktige.

Kommunstyrelsen har mandat att avgöra om frågor är av principiell karaktär och därigenom bör beredas för hantering i kommunfullmäktige. I de fall kommunstyrelsen bedömer att en fråga snarast är av operativ eller administrativ karaktär och således ej är av principiell karaktär har Kommunstyrelsen mandat att själv avgöra frågan. Exempel på sådana frågor kan vara:

- Administrativa och operativa förändringar i generella eller specifika ägardirektiv för moder- och dotterbolag. Justerade ägardirektiv ska alltid anmälas till kommunfullmäktige.
- Utse ägarombud till bolagstämmor i hel- eller delägda bolag
- Anvisningar till kommunens bolag avseende bolagens deltagande i kommunens planerings- och uppföljningsprocesser.
- Anvisningar och mallar som underlättar kommunstyrelsens uppsiktspflicht och verkställande av den ägarstyrning som regleras i dessa riktlinjer.
- Instruktion till ombud vid bolagstämma i moderbolag eller dotterbolag

2.4 Umeå kommunföretag

Umeå kommun har valt att leda och samordna majoriteten av sina bolag inom en bolagskoncern med Umeå kommunföretag AB (härefter "UKF") som koncernmoder. Föremålet för UKF:s verksamhet är att verka som moderbolag i Umeå kommuns bolagskoncern och att samordna verksamheten inom bolagskoncernen. Vidare ska UKF biträda övriga bolag i bolagskoncernen med styrnings- och ledningstjänster samt i finansieringsfrågor.

UKF har den operativa och finansiella ägarrollen, det innebär att UKF ska ansvara för att kommunens bolag styrs så att de bidrar till kommunfullmäktiges vision och mål samt att kommunens bolag uppnår ändamål, ägardirektiv och tillgodoser behov av finansiering. Moderbolaget är sammanhållande och utövar operativ och finansiell ägarstyrning över Umeå kommuns hel- och majoritetsägda bolag med syfte att förenkla, tydliggöra och stärka styrningen.

Moderbolagets styrelse

Moderbolagets styrelse utgörs i normalfallet av kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott. Moderbolagets styrelse har kommunfullmäktiges mandat att besluta om administrativa och/eller operativa justeringar i specifika ägardirektiv till dotter- eller dotterdotterbolag som ej är av principiell karaktär. Justerade ägardirektiv ska alltid anmälas till kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

Moderbolaget ansvarar, under kommunstyrelsens uppsikt, för att verksamheten i de kommunala bolagen bedrivs på ett ändamålsenligt sätt, inom den kommunala kompetensen och i enlighet med dessa riktlinjer.

Moderbolaget ska utöver detta bereda och ges möjlighet att yttra sig i ärenden rörande koncernens bolag som ska handläggas av kommunstyrelsen och/eller kommunfullmäktige samt utgöra rådgivande part till de bolag som ingår i bolagskoncernen avseende verksamhetsfrågor av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt.

Moderbolagets styrelse har mandat att bedöma om frågor är av principiell karaktär och därigenom bör beredas för hantering i kommunstyrelse och därefter i kommunfullmäktige.

2.5 Revisor

Revisionsfunktionen kontrollerar att ägare, bolagsstyrelse och verkställande direktör på ett fullvärdigt sätt tillvaratar bolagets intressen och avger en rättvisande årsredovisning. Revisionen ska inte enbart tillgodose ägarintresset utan även tillgodose behov hos borgenärer, allmänhet och samhällsintressen. I enlighet med aktiebolagslagen ska auktoriserad revisor utses vid bolagstämma. Respektive bolag har ett tillgodose behov av finansiering av auktoriserad revisor.

2.6 Lekmannarevisorer

Kommunrevisionen är kommunfullmäktiges organ för granskning av den kommunala verksamheten oavsett verksamhetsform. Det är kommunfullmäktige som utser lekmannarevisorer i Umeå kommuns hel- eller majoritetsägda bolag. Lekmannarevisorerna väljs bland de förtroendevalda i Kommunrevisionen. Kommunfullmäktiges val av lekmannarevisorer anmäls därefter vid bolagstämma och blir därmed även bolagsrättsligt bindande för bolaget.

Omfattning av lekmannarevisionen fastställs av kommunfullmäktige och finansieras via UKF med årlig uppräknings fastställd av kommunfullmäktige.

Lekmannarevisorns uppgifter i kommunala bolag framgår av aktiebolagslagen. Lekmannarevisorer ska årligen lämna en granskningsrapport. Granskningsrapporten ska omfatta utvärdering av bolagets ändamål, om bolaget ekonomi hanteras på ett korrekt och tillfredställande sätt samt om den interna kontrollen varit ändamålsenlig och tillräcklig. Rapporten lämnas till bolagets bolagstämma och UKF. Lekmannarevisorerens granskningsrapport utgör tillsammans med bolagsstyrningsrapporten underlag för att kommunstyrelsen ska kunna verkställa sin uppsiktsplikt.

2.7 Tvisteförfarande

Vid tvister mellan kommunens bolag, eller mellan kommunens bolag och nämnder ska parterna genom inbördes förhandlingar söka träffa överenskommelse. Om samförstånd inte kan uppnås ska parterna, utan onödigt dröjsmål informera moderbolagets styrelse och därefter hänskjuta frågan till kommunstyrelsen.

Kommunstyrelsen har enligt av kommunfullmäktige fastställt reglemente ansvar för att en effektiv och ändamålsenlig organisation upprätthålls. Kommunstyrelsen ansvarar även för beslut om samordning mellan nämnderna och gränsdragning mellan nämndernas kompetens.

3. Uppdrag, ägaridé och kommunalt ändamål

3.1 Bolagsordning

När ett nytt aktiebolag bildas ska aktiebolaget registrera en bolagsordning hos Bolagsverket. Bolagsordningen är aktiebolagets samling med regler och utgör tillsammans med lagstiftning ramarna för bolagets verksamhet. Kommunfullmäktige tar beslut om bolagsordning för Umeå kommuns hel- eller majoritetsägda bolag. Ändring av bolagsordning för hel eller majoritetsägda bolag kan därmed endast ske efter beslut av kommunfullmäktige. Generellt gäller att kommunfullmäktige inte tar beslut om bolagsordning i minoritetsägda bolag, men en bedömning ska alltid göras utifrån verksamhetens art, omfattning och omständigheterna i övrigt.

Bolagsordningen ska enligt aktiebolagslagen alltid antas på respektive bolags bolagsstämma, detta gäller oavsett om kommunfullmäktige tagit beslut om bolagsordningen eller ej.

Bolagsordningen ska i alla aktiebolag innehålla:

- bolagets namn
- styrelsen säte, alltså den ort där bolagsstämman ska hållas
- företagets verksamhet
- det registrerade aktiekapitalet eller det lägsta och högsta aktiekapital som är tillåtet
- antalet aktier
- antalet styrelseledamöter (min-max)
- antalet revisorer, eller uppgift om att bolaget inte ska ha revisor
- hur kallelse till bolagsstämman (årsstämman) ska ske
- hur räkenskapsåret är befattat
- kallelse till, genomförande av och innehåll i bolagsstämma

Kommunala aktiebolag omfattas av särskild lagstiftning, vilket innebär att det utöver vad som ovan redogjorts för finns ytterligare krav på vad bolagsordningar i kommunala bolag ska innehålla. När en kommun lämnar över skötseln av en kommunal angelägenhet till ett helägt kommunalt bolag ska det i bolagsordningen anges:

- det fastställda kommunala ändamålet och de kommunala befogenheterna som utgör ram för verksamheten
- att kommunfullmäktige får ta ställning till sådana beslut i verksamheten som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt innan de fattas
- att lekmannarevisor ska utses av kommunfullmäktige
- Om syftet med verksamheten är annat än att ge vinst till ägarna ska det finnas en bestämmelse om hur bolagets vinst och tillgångar ska användas vid en likvidation

3.2 Aktieägaravtal

I delägda kommunala bolag ska kommunfullmäktige se till att bolaget blir bundet av de särskilda krav som gäller för kommunala aktiebolag i en omfattning som är rimlig med hänsyn till andelsförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt. I de fall denna riktlinje på grund av ägarförhållanden ej kan tillämpas ska aktieägaravtal som säkrar Umeå kommuns möjligheter till styrning och insyn upprättas.

3.3 Generella och specifika ägardirektiv

Kommunfullmäktige konkretiserar och specificerar sin styrning över hel- eller majoritetsägda bolag genom ägardirektiv. Ägardirektiv är ett ensidigt riktat direktiv till bolaget från ägaren och innehåller ägarens krav och förväntningar på bolaget. Ägardirektivens syfte är att möjliggöra en aktiv styrning av bolagen och att underlätta för kommunstyrelse och kommunfullmäktige att följa den verksamhet som bedrivs i bolagsform.

Ägardirektiven delas upp i generella och specifika direktiv. De generella direktiven beslutas av kommunfullmäktige och gäller för samtliga hel- eller majoritetsägda bolag i bolagskoncernen. De generella ägardirektiven ska innehålla generella krav/riktlinjer avseende:

- Efterlevnad av lagar och styrning från kommunfullmäktige
- Hantering av frågor av principiell karaktär
- Samverkan med andra delar av Umeå kommun
- Rätt till insyn för ägare
- Rätt till insyn från allmänheten
- Sekretess
- Former för och frekvens för återkommande styrelseutvärdering
- Innehåll och form för bolagsstyrelsens arbetsordning
- Innehåll och form för VD-instruktion
- Innehåll och form för ägardialog
- Bolagsstyrningsrapportens innehåll och form
- Information som bolagen ska delge ägaren
- Uppföljning och rapportering

Kommunfullmäktige beslutar om specifika ägardirektiv för UKF. Kommunfullmäktige kan även ge UKF ägardirektiv i form av särskilda tilläggsuppdrag som kan sträcka sig över ett eller flera år samt ägardirektiv i form av beslut om ekonomiska mål för UKF. UKF har sedan att inom de ramar som utgörs av fastställda bolagsordningar, generella ägardirektiv och specifika ägardirektiv för UKF att utforma och besluta om specifika ägardirektiv för de bolag som ägs direkt av koncernmoderbolaget. Specifika ägardirektiv för UKFs dotterdotterbolag beslutas av respektive dotterdotterbolags moderbolag.

Specifika ägardirektiv gäller för ett bolag och innehåller specifika direktiv och mål för just det bolaget. De specifika ägardirektiven ska utöver en fördjupning av respektive bolags ändamål och verksamhet även innehålla operationalisering av inriktningsmål samt ekonomiska mål och specifika krav på bolaget, specifik information som bolaget ska delge till moderbolag och ägare samt vid behov krav på specifik samordning och dialog mellan det enskilda bolaget och andra intressenter.

Om förslag till specifika ägardirektiv innefattar tillägg/förändringar av principiell karaktär ska ägardirektiven alltid beslutas av kommunfullmäktige. Samtliga ägardirektiv oavsett om de antas av kommunstyrelse, UKF eller av dotterbolag ska anmälas till kommunfullmäktige.

Kommunfullmäktige bör i ägardirektiv ange vilka inriktningsmål och eventuella styrdokument i form av övergripande planer, policys och riktlinjer som är gällande för respektive kommunalt bolag. Om kommunfullmäktige ej fastställer och i ägardirektiv anger vilka inriktningsmål och eventuella styrdokument som är gällande för respektive kommunalt bolag kan dessa inriktningsmål och styrdokument ej heller fastställas av respektive bolagsstämma och utgör därför ej bolagsrättsligt bindande styrning av respektive bolag.

För att bolagen ska bli bolagsrättsligt bundna av ägardirektiven måste ägardirektiven fastställas på bolagsstämma i respektive bolag. Så snart beslut om ägardirektiv fattats av kommunfullmäktige, kommunstyrelse eller UKFs styrelse åligger det därför UKF och utsett ägarombud att vid respektive bolagsstämma tillse att generellt och specifikt ägardirektiv antas av respektive bolagsstämma.

Ägardirektiven riktas till bolagsstyrelsen och till verkställande direktören. Bolagets styrelse och verkställande direktör ska följa ägardirektiven.

3.4 Bedömning och revidering av bolagsordning och ägardirektiv

Respektive bolagsstyrelse i hel- eller majoritetsägt bolag ska årligen bedöma relevans och aktualitet i såväl generella som specifika ägardirektiv. Om bolaget vid denna årliga översyn uppmärksammar att något direktiv blivit inaktuellt/irrelevant åligger det bolaget att anmäla detta till UKF för bedömning om revidering kan hanteras av UKFs styrelse eller ska beredas för vidare hantering i kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

Revidering av bolagsordningarna för kommunens bolag sker vid behov. Medan ägardirektiven årligen ska granskas ska bolagsordningarna vara av mer varaktig karaktär och därmed inte vara i behov av årligt återkommande omarbetning. Det åligger dock respektive bolagsstyrelse att vid varje ny mandatperiod fastställa bolagsordningen på mandatperiodens första bolagsstämma. Om bolagsstyrelsen uppmärksammar att någon del av bolagsordningen inte längre är aktuell och/eller relevant åligger det bolagsstyrelsen att anmäla detta till UKF för bedömning om vidare hantering i kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

3.5 Frågor av principiell karaktär

Förutom vad som angetts på annan plats i dokumentet förbehåller sig kommunfullmäktige att fatta beslut i följande principiella frågor.

- Strategiska mål och övergripande riktlinjer för verksamheten i bolagen
- Kapitaltillskott mellan kommun och bolag med undantag för det som följer av kommunens finanspolicy.
- Grunderna/principer för ekonomiska förmåner för styrelserna i företagen
- Ansvarsfrihet om anmärkning riktats mot styrelseledamot eller verkställande direktör av revisor eller lekmannarevisor
- Förvärv, förändring av ägande eller bildande av dotter- eller dotterdotterföretag, etc. eller nytt deläggande i företag
- Frivillig likvidation av företag
- Fusion av företag
- Försäljning av företag, del av företag eller företags rörelse
- Väsentlig förändring av bolagets verksamhet, till exempel start av ny rörelsegren eller nedläggning av befintlig sådan.

Ibland kan det råda svårigheter att avgöra om en fråga är av principiell karaktär eller ej, i sådana fall kan kommunjuristerna inom Stadsledningskontoret eller bolagsjuristerna inom UKF bistå med vägledning.

3.6 Externa rapporter

De kommunala bolagen lyder under samma lagar som privatägda bolag, exempelvis aktiebolagslagen, bokföringslagen och årsredovisningslagen. De kommunala bolagens externa rapportering omfattar årsredovisning, delårsrapporter och i vissa fall ställer lagen krav på ytterligare rapporter.

Årsredovisning

De kommunägda bolagen ska upprätta en årsredovisning som återger en rättvisande bild av bolagens verksamhet, ställning och resultat i enlighet med gällande lagstiftning, normer och rekommendationer samt god redovisningssed. Årsredovisningen godkänns på bolagsstämma. Bolagsstämman ska hållas senast vid den tidpunkt som anges i bolagsordningen.

Redovisning enligt transparenslagen

Lagstiftningen ställer särskilda krav på bolag med en omsättning som överstiger 40 miljoner euro per år och där kommunen har ett dominerande inflytande. Dessa bolag ska varje år öppet redovisa vilka transaktioner som ägt rum mellan kommunen och bolaget, vilka medel kommunen tillfört bolaget och hur dessa medel har använts.

Hållbarhetsrapport

Större bolag ska årligen upprätta en hållbarhetsrapport som tillgängliggörs i samband med publicering av årsredovisningen. Rapporten ska avges antingen som en del av årsredovisningens förvaltningsberättelse eller som ett fristående dokument. För koncerner finns möjligheten att upprätta en hållbarhetsrapport för koncernen som helhet. Lagstiftaren ställer krav på att hållbarhetsrapporten ska belysa områdena miljö, medarbetare, sociala aspekter, mänskliga rättigheter och antikorrupcion.

Särredovisning av monopol- och konkurrensutsatt verksamhet

För så kallade monopolbolag finns det krav på särredovisning.

3.7 Bedömning och revidering av kommunens verksamhetsstruktur

Prövning av den kommunala verksamhetsstrukturens sammansättning och ändamålsenlighet bör ske varje mandatperiod. Vid denna prövning ska kommunstyrelsen sammanställa underlag och pröva om den kommunala organisationen och befintlig fördelning mellan tillgängliga verksamhetsformer är ändamålsenlig och förenlig med det kommunala ansvaret och den kommunala kompetensen. Med verksamhetsformer avses i detta sammanhang verksamhet bedriven av nämnd eller förvaltning, verksamhet bedriven i bolagsform samt verksamhet bedriven av extern utförare på uppdrag av nämnd eller kommunalt bolag.

Om kommunstyrelsen då uppmärksammar att någon del av den kommunala organisationen inte längre är ändamålsenlig, förenlig med det kommunala ansvaret och den kommunala kompetensen åligger det kommunstyrelsen att bereda förslag till åtgärder inför hantering i kommunfullmäktige.

4. Demokrati och offentlighet

De kommunala bolagen har stor betydelse för kommunens funktion och ekonomi och därför finns ett starkt samhällsintresse av god styrning, effektivitet och öppenhet i bolagen. Det är därför viktigt att understryka vikten av transparens som grund för den kommunala bolagssektorns legitimitet. Det är av stor demokratisk vikt att kommunpolitiker, kommuninnevånare och andra intressenter på ett enkelt sätt kan få information, insyn och möjlighet att bilda sig en uppfattning om hur den kommunala bolagsverksamheten bedrivs. Detta ställer stora krav på en öppen och professionell informationsgivning.

UKF har därför ett särskilt ansvar för att tillgodose kommuninnevånarnas och andra intressenters insyn och tillgång till:

- Ägardirektiv
- Bolagsordningar
- Protokoll från bolagstämma
- Delårsrapporter/årsredovisning
- Revisionsberättelse
- Granskningsrapporter från lekmannarevisorer
- I förekommande fall Hållbarhetsrapport
- I förekommande fall redovisning enligt transparenslagen

från de helägda bolag som ingår i bolagskoncernen.

Offentliggörande sker genom publicering på UKFs och kommunens webbplats. Om publiceringen inte sker på kommunens webbplats ska det istället finnas en hänvisning till UKFs eller det enskilda bolagets webbplats. Handlingar ska finnas tillgängliga på webbplatsen under minst 3 år.

Sekretess

Föreligger på grund av lagstadgad sekretess hinder mot att offentliggöra viss uppgift får uppgiften uteslutas.

5. Ägarstyrningsverktyg och specifika moment

5.1 Bolagens deltagande i kommunens planeringsprocess

I många frågor finns behov av att de kommunala nämnderna och bolagen delar information, analyser och kunskap för att möjliggöra en effektiv och samordnad planeringsprocess. Det är därför viktigt att gemensamma utmaningar som kommunala nämnder och bolag delar, lyfts och adresseras inför och under kommunens årliga planeringsprocess.

Helägda kommunala bolag ska därför vid behov delta i kommunens planeringsprocess samt lämna underlag till budget- och investeringsprocessen i enlighet med anvisning från kommunstyrelsen.

Helägda bolag ska yttra sig över förslag till inriktningsmål och förslag till utdelning och lämna förslag till förändringar av ägardirektiv, taxor & avgifter.

Det åligger hel- eller majoritetsägda bolag att verkställa det uppdrag(ändamål), de mål, riktlinjer och tilläggsuppdrag som fastställs i bolagsordning samt i generella och specifika ägardirektiv.

5.2 Bolagens deltagande i kommunens uppföljningsprocess

För att ge kommunfullmäktige som ägare, kommunstyrelse och allmänhet insyn och kunskap om utvecklingen i de kommunala bolagen är det viktigt att de kommunala bolagen återkommande lämnar information, underlag och rapporterar i enlighet med dessa riktlinjer samt i enlighet med anvisningar från kommunstyrelsen.

Uppföljning av bolagets ändamål och funktion samt ägardirektiv i form av ekonomiska mål, inriktningsmål samt ev tilläggsuppdrag sker återkommande i samband med att de kommunala bolagen lämnar underlag till kommunens delårs- och årsbokslut i enlighet med dessa riktlinjer och anvisningar från kommunstyrelsen.

Inom ramen för uppföljning av ägardirektiven ska varje helägt bolag i sin bolagsstyrningsrapport redogöra för hur bolaget utvecklas i förhållande till ägarens intentioner som de uttrycks i bolagsordning och ägardirektiv.

5.3 Bolagens deltagande i beredskapsarbete och krishantering

Ett stort antal av de kommunala bolagen bedriver samhällsviktig verksamhet, det är därför av stor vikt att kommunen och de kommunala bolagen samordnar, samplanerar och samövar med det gemensamma syftet att stärka beredskapen och förmågan att gemensamt hantera såväl små som stora kriser.

Kommunala hel- eller majoritetsägda bolag ska därför vid behov delta i det kommunala arbetet med beredskap och krishantering.

5.4 Verktyg och mandat för hantering av kommunstyrelsens uppsiktsplikt

Kommunstyrelsen har kommunfullmäktiges mandat att upprätta anvisningar samt de processer, forum och rapporteringsstrukturer som krävs för att kommunstyrelsen ska kunna lösa sin uppsiktsplikt och i övrigt bistå i styrningen av de kommunala bolagen. Kommunstyrelsen har ansvar för att tillgodose det egna behovet av kompetens och övriga resurser som krävs för att lösa den lagstadgade uppsiktsplikten.

Kommunstyrelsen kan inte delegera den lagstadgade uppsiktsplikten till annan aktör, det innebär att kommunstyrelsen ej kan förlägga ansvaret för uppsikt av kommunala bolag på ex vis moderbolag i kommunal bolagskoncern. Kommunstyrelsen uppfyller inte heller sin uppsiktsplikt genom att kommunstyrelsens ledamöter tillika är ledamöter i moderbolagets styrelse.

För att möjliggöra att kommunstyrelsen löser sin uppsiktsplikt ska samtliga hel- eller majoritetsägda kommunala bolag kontinuerligt överlämna följande dokument eller sammanställning/sammanfattning av desamma till UKF för vidareförmedling till kommunstyrelsen:

- Protokoll från bolagsstämma
- Budget
- Verksamhetsplan/affärsplan
- Delårsrapporter och årsredovisning
- Revisionsberättelse samt ev granskningsrapporter från lekmannarevisorer
- Övriga handlingar av vikt för kommunstyrelsens bedömning

Sekretess

Föreligger på grund av lagstadgad sekretess hinder mot att överlämna viss uppgift till ägaren får uppgiften uteslutas. Bolaget ska i så fall uppges att strykning/utelämnande skett.

Bolagsstyrningsrapport

Respektive bolagsstyrelse i hel- eller majoritetsägda bolag ska årligen avge en bolagsstyrningsrapport över det gångna verksamhetsåret. I bolagsstyrningsrapporten redogör styrelsen bland annat för hur bolaget arbetat med ägardirektiv, uppdrag och andra uppsatta mål, vilka ärenden som styrelsen behandlat samt hur samarbete med verkställande direktören och revisorer har fungerat. Bolagsstyrningsrapporten utgör, tillsammans med lekmannarevisorernas rapport, underlag för kommunstyrelsens bedömning om de kommunala bolagens ändamålsenlighet och funktion.

Bolagsstyrningsrapporten ska innehålla beskrivningar av:

- Bolagsstyrelsens arbete under året
- Bolagets efterlevnad av styrande direktiv
- Bolagets interna styrning och kontroll

UKFs ansvar för att möjliggöra kommunstyrelsens uppsikt

UKF har kommunfullmäktiges mandat att upprätta de processer, forum och rapporteringsstrukturer som krävs för att stödja kommunstyrelsens uppsiktsplikt i enlighet med ovanstående i relation till de bolag som ingår i bolagskoncernen.

5.5 Instruktion till ombud vid bolagsstämma

Kommunstyrelsen har mandat att utforma och fastställa instruktion till ombud vid bolagsstämma, om inte sagda instruktion innefattar instruktion i fråga av principiell karaktär då instruktionen ska fastställas av kommunfullmäktige.